

DÜNYA MİRAS ALANLARINDA ÖZGÜNLÜK VE BÜTÜNLÜK ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: GÖBEKLİTEPE ARKEOLOJİK ALANI VE ALANYA TARİHİ KENTİ ÖRNEKLERİ

AN EVALUATION ON AUTHENTICITY AND INTEGRITY AT WORLD HERITAGE SITES: CASES OF GÖBEKLİTEPE ARCHAEOLOGICAL SITE AND ALANYA HISTORICAL SITE

Şehnaz ERASLAN

Arkeolog Dr., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
Archaeologist Dr., Republic of Turkey Ministry of Culture And Tourism, Directorate General of
Cultural Assets and Museums

sehnaz.eraslan@kulturturizm.gov.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1874-9488>

Atıf/Citation

Eraslan, Ş. (2020). “Dünya Miras Alanlarında Özgünlük ve Bütünlük Üzerine Bir Değerlendirme: Göbeklitepe Arkeolojik Alanı ve Alanya Tarihi Kenti Örnekleri”. *Sanat Dergisi*, (36), 51-62.

Araştırma makalesi/Research article

Doi: <http://doi.org/10.47571/ataunigsfd.786498>

Öz

Dünya Miras Komitesi, 1977 yılında kültürel mirasın Dünya Miras Listesine aday olabilmesi için söz konusu mirasın özgünlüğünü “tasarım, malzeme, işçilik, mekân” açısından karşılayabilmesi gerektiğini uygulama rehberinde belirtmiştir. Bununla birlikte, kültürel mirasın somut (fiziksel) özelliklerini içeren özgünlük durumu uzmanlar tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler nedeniyle, 1994 yılında, özgünlüğün somut olmayan değerlerini ele almak için Japonya'nın Nara kentinde dünya mirası sözleşmesine ilişkin özgünlük konferansı düzenlenmiştir. Nara konferansından sonra UNESCO, mirasın hem somut hem de somut olmayan yönlerini bir arada ele alan miras alanlarının özgünlüğünün bütünsel bir şekilde anlaşılmasını kolaylaştıran bir dizi yeni nitelikler uygulama rehberine eklemiştir. Öte yandan bütünlük terimi, doğal ve/veya kültürel mirasın

Abstract

In 1977, the World Heritage Committee defined criteria for the inclusion of cultural property on the World Heritage list, whose operational guidelines stated that, in order to be designated, the cultural property must meet the test of authenticity in design, materials, workmanship, and setting. Nevertheless, issues of authenticity included the physical dimensions of the cultural property were criticized by the expert. Because of these criticisms, in 1994, the conference on authenticity in relation to the world heritage convention was held in Nara, Japan to address intangible value of authenticity. After the Nara conference, UNESCO introduced a set of attributes that facilitate a holistic understanding of authenticity of heritage sites which considers both tangible and intangible aspects of heritage together. On the other hand, integrity was defined as a measure of the wholeness and intactness of the natural

amlığının ve bozulmamışlığının bir ölçüsü olarak tanımlanmıştır. Bu makalede, UNESCO'nun Dünya Miras Alanları için belirlediği özgünlük ve bütünlük kriterleri hakkında bilgilere yer verilmiş ardından Türkiye'nin Dünya Miras Listesinde yer alan Göbeklitepe Arkeolojik Alanı ile Geçici Listesinde yer alan Alanya Tarihi Kenti örnekleri ışığında özgünlük ve bütünlük durumları irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dünya Miras Alanları, Göbeklitepe, Alanya, Özgünlük, Bütünlük.

and/or cultural heritage. In this article, information about the authenticity and integrity criteria determined by UNESCO for World Heritage Sites were explained and after that the cases of authenticity and integrity in the light of the examples Göbeklitepe Archaeological Site from the World Heritage List and Alanya Historical Site from the Tentative List were examined.

Key words: World Heritage Sites, Göbeklitepe, Alanya, Authenticity, Integrity.

Giriş

Dünya çapında üstün evrensel değer (ÜED) niteliği gösteren kültürel ve doğal miras alanlarını tanımlamak ve korumak üzere UNESCO'nun 17. Genel Konferansı'nda "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (Bundan sonra kısaca Sözleşme) kabul edilmiştir. Sözleşmeye taraf olan devletlerin Dünya Miras Listesi (DML) için aday olarak önermek istedikleri kültürel miras alanlarını Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) değerlendirmektedir. ICOMOS, aday alanın öncelikli olarak ÜED niteliklerini ne ölçüde taşıdığını tespit etmekte ve Dünya Miras Komitesi'ne (Bundan sonra Komite) sunduğu değerlendirme ve tavsiyeler, söz konusu alanın "Dünya Mirası" statüsünü alıp almayacağı konusunda önemli bir yer edinmektedir (Eraslan, 2020a: 122).

DML'nde yer alan miras alanlarının ortak özelliği ÜED niteliğini taşımalarıdır. Sözleşme, kültürel mirası "Anıtlar" "Yapı Toplulukları" ve "Siteler" olarak üç kategoriye ayırarak ÜED'lerini tarih, sanat, bilim, etnolojik ve antropolojik açıdan da değerlendirmektedir. Sözleşme metninde ÜED'in tanımı yer almamakla birlikte, bu tanım "Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulanmasına Dair Rehberi"nde: "*ulusal sınırları aşan ve tüm insanlığın bugünkü ve gelecek nesilleri için ortak öneme haiz istisnai bir kültürel ve/veya doğal önemi ifade etmektedir*" şeklinde tanımlanmıştır (UNESCO, 2019: 20). Ancak, Komite bir miras alanının ulusal sınırları aşacak kadar istisnai olarak kabul edilmesinin parametrelerini üç önemli dayanağa bağlamaktadır. Bunlar sırasıyla aday miras alanının Komitenin belirlediği on kriterden bir veya bir kaçını karşılama; alanın yönetim planına sahip olması ve son olarak da aday miras alanının özgünlük/bütünlük durumlarının alanın önemini göstermede kabul edilebilir ölçüde kalmış olmasıdır (UNESCO, 2019: 25-29).

Ayrıca, ICOMOS'un ÜED kavramının kriterler, özgünlük ve bütünlük durumlarıyla birlikte daha net bir şekilde algılanmasına önemli ölçüde katkı sağlayan "Dünya Miras Listesi İçin Eylem Planı" adlı çalışmasında ÜED niteliğinin belirlenmesi konusunda tematik çalışmaların önemi vurgulanmıştır (Eraslan, 2020b: 311). Söz konusu çalışmada DML'ne aday olarak sunulacak kültürel mirasın doğru temayla temsil

edilmesinin DML'ne kabulü konusunda taraf devletlere önemli ölçüde rehberlik etmektedir (ICOMOS, 2005: 2).

Bu makalede, kültürel kategoride yer alan alanlarının özgünlük ve bütünlük durumunu belirleyen nitelikler ve söz konusu niteliklerin zaman içerisindeki değişimleri tanımlanmıştır. Bu tanımları yaparken Sözleşmenin yürürlüğe girdiği 1972 yılından bu yana özgünlük ve bütünlük üzerine yapılan değişikliklerde tarihsel sıra takip edilmiş ve konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Türkiye'nin DML'nde yer alan "Göbeklitepe Arkeolojik Alanı" ile Geçici Listesinde yer alan "Alanya Tarihi Kenti" örnek olarak verilmiştir. Söz konusu alanların örnek olarak seçilmesindeki neden, ICOMOS'un DML için aday değerlendirme raporlarına dayanmaktadır. Aşağıda detaylıca değineceğimiz söz konusu raporlarda ICOMOS, Göbeklitepe Arkeolojik Alanı'nın özgünlük ve bütünlük durumlarını büyük ölçüde karşıladığını ancak Alanya Tarihi Kenti'de bu niteliklerin yeterli ölçüde izlenemediğini belirtmişlerdir. Çalışma sonucunda, DML'ne kabul edilme hususunda ICOMOS'un değerlendirme raporlarında büyük oranda yer verilen mirasın özgünlük ve bütünlük durumunun önemi değerlendirilmiştir.

1. Dünya Miras Alanlarında Özgünlük ve Bütünlük

Uluslararası belgelerde özgünlüğün önemi evrensel bir fikir birliğini temsil etmektedir. 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü kültürel miras alanında özgünlük kavramını tartışan ilk uluslararası belgedir. Tüzüğün önsözünde yer alan "anıtsal eserler gelecek kuşaklara özgünlüklerinin bütün zenginliği ile aktarılmalıdır" ifadesi özgün malzemenin korunması gereğini de anlatmaktadır.

Özgünlüğü ÜED'in bir kanıtı olarak tanımlayan ilk uluslararası belge ise Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmedir. Dünya Miras Alanlarında doğru ve gerçek olmanın kalitesi olarak tanımlanan özgünlük, miras korumasında orijinal kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir (Pye, 2001: 58-9). DML'ne girebilmenin koşullarından biri olan mirasın özgünlük durumu, Dünya miras sisteminde 2000'li yıllara kadar mirasın fiziksel (Somut) boyutlarını içermiştir. Buna göre evrensel değerler özgünlüğü dört parametre "tasarım, malzeme, işçilik, mekân" olarak ele alınmıştır (Pye, 2001: 65, Jokilehto, 2006: 8, Labadi, 2010: 5). Ancak, birçok araştırmacı tarafından özgünlük kriterlerinin anlaşılmasının mirasın sadece fiziksel değerine bağlı olamayacağı bununla birlikte somut olmayan (mirasın kullanım ve anlaşılma şekilleri ve bunlara bağlı gelenekler) değerlerinin de anlaşılması gerektiği üzerine eleştiriler yapılmıştır (Parent, 1979: 19, Jones, 2010: 184, Jones ve Yarrow, 2013: 7). Bu eleştirilerin en dikkate değer (Parent, 1979: 19)'in de belirttiği gibi bazı kültürel mirasların ilk yapıldığı şekliyle kalamayacağı, periyodik onarım, düzenli rekonstrüksiyonun gerekli olduğudur. Diğer bir deyişle, miras alanının özgünlüğünün belirlenmesi alanın hem somut hem de somut olmayan niteliklerinin bütüncül olarak anlaşabileceğinin ölçüsüne bağlanmalıdır şeklinde birçok tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalara neden olan durum, özgünlüğün somut olan dört parametresinin Doğu ve Afrika bölgelerinde kültürel mirasın özgünlük durumunu karşılamadığını belirtmeleri sonucu doğmuştur. Örnek olarak da Budist anıtların ahşap ile inşa edildiği ve bu malzemenin zaman içerisinde yıprandıkça sürekliliğini sağlamak adına değiştirildiği belirtilmiştir. Bu özgünlük aynı zamanda geleneksel yöntemi kullanarak yeniden yapılanma eylemine dayanmaktadır (Labadi ve

Jones, 2019: 4). Söz konusu tartışmaların bir sonucu olarak özgünlük durumu için kapsamlı kriterler ilk olarak Nara Özgünlük Belgesinde tanımlanmıştır. (Von Droste ve Bertilsson, 1995: 7)’a göre belgenin iki temel amacı vardır: birincisi özgünlük kavramını daha iyi tanımlamak, ikincisi Komiteye yeni bir bakış açısı kazandırarak özgünlük kavramının dünya kültürlerinin çeşitliliğine cevap vermesini sağlamaktır.

1994 yılında, Japonya’nın Nara kentinde UNESCO, ICCROM ve ICOMOS tarafından ortaklaşa yayınlanan Nara Özgünlük Belgesi, özgünlük tanımına somut olmayan yönlerin de eklenmesine katkıda bulunmuştur. Bunlar, mirasın işlevi, konumu ve yerleşimi, geleneksel yönetim sistemleri ve hatta korunacak yerin hissi ve ruhu gibi çok çeşitli somut olmayan özelliklerdir.

Nara Belgesi’nin 11. Maddesinde; *“Kültürel varlıklara ve bilgi kaynaklarının güvenilirliğine ilişkin tüm değer yargıları kültürden kültüre hatta aynı kültür içinde de değişir. Bu yüzden değer ve özgünlük yargularını sabit bir kritere dayandırmak mümkün değildir. Tam tersine tüm kültürlerle duyulan saygı miras varlıklarının ait oldukları kültürel bağlamlarda değerlendirilmesini ve yargılanmasını gerektirir.”* ifadesi yer almaktadır (ICOMOS, 1994: 47). Bu maddede belirtilen özgünlük kavramının kültürel mirasın ait olduğu toplumun kültürel değerleri, inanç sistemleri, sembolik özellikleri bağlamında değerlendirilmesi gerektiği ve bu kapsamda özgünlüğün bir kültürden diğerine, hatta aynı kültür içinde bile değişebilen göreceli bir kriter olduğu açıkça vurgulanmaktadır.

Diğer taraftan, her ne kadar özgünlük üzerine yapılan değişiklikler Nara Belgesiyle kabul görse de, bu kriterler ancak 2005 yılında Uygulama Rehberinde yer almıştır. Buna göre *“Eğer kültürel değerleri (teklif edilen adaylık kriterinde kabul edildiği gibi) aşağıda belirtilen çeşitli öznelikleri vasıtasıyla tam ve güvenilir bir şekilde ifade edilirse, kültürel mirasın türüne ve kültürel bağlamına bağlı olarak, varlıklar özgünlük koşullarını karşılamış kabul edilebilir”* (UNESCO, 2019: 27).

- form ve tasarım;
- malzeme ve madde;
- kullanım ve fonksiyon;
- gelenekler, teknikler ve yönetim sistemleri;
- yer ve mekân;
- dil ve diğer soyut miras biçimleri;
- ruh ve duygu ve
- diğer iç ve dış faktörler.

Bununla birlikte, Uygulama Rehberi yukarıda sıraladığımız özgünlük kriterlerini genel olarak büyük ölçekli rekonstrüksiyon geçirmemiş miras alanları için kabul etseler de bazı özel durumlarda esneklik göstermiştir. Örneğin, savaş ve doğal afet sonucu yıkılan ve toplum için manevi değerleri yüksek olan yerlerin rekonstrüksiyon geçirmiş olması DML’ne girmesine engel olmamıştır. Uygulama rehberinde (UNESCO, 2019:

27) “özgünlükle bağlantılı olarak arkeolojik kalıntıların, tarihi binaların veya bölgelerin rekonstrüksiyonu yalnızca tam ve detaylı dokümantasyona dayanması durumunda kabul edilebilir”. Bu durum, rekonstrüksiyon geçirmiş Varşava tarihi merkezi (Polonya), Rila Manastırı (Bulgaristan) ve Mostar tarihi köprüsünün (Bosna-Hersek) DML’nde yer almasını açıklar niteliktedir. Diğer taraftan, Komitenin 2015 yılındaki 39. Toplantısında DML’ne girdikten sonra da savaş ve doğal afet sonucu hasar gören miras alanları için de aynı durum söz konusudur. Örneğin, Arap Devletleri bölgesinde Suriye, Irak, Libya, ve Yemen’de çatışma sonrasında zarar gören Dünya mirasının rekonstrüksiyonu için desteği genişletmek adına 39 COM 7 rumuzlu tavsiye kararlar aldığı bilinmektedir.

ÜED’in önemli ölçütlerinden bir olan özgünlük kriterlerinin taraf devletler tarafından ne ölçüde algılandığını anlamak üzere Avrupa ve Avrupa dışından 1977 ve 2002 yılları arasında UNESCO’ya gönderilen 106 Dünya Mirası adaylık dosyasının analizinde; Taraf Devletlerin ağırlıklı olarak dört özgünlük kriterini (tasarım, malzeme, işçilik, mekân) kullandıkları tespit edilmiştir (Labadi, 2007: 155-157, 2010: 7, Lawless ve Silva, 2017: 149). Bu durum açıkça göstermektedir ki, aday dosyaları, miras alanlarının özgünlüğünü açıklamada materyalist temsili ile ilgilendiği ve miras alanlarının ilk kurulduğundan beri orijinal ve statik hallerinde kaldıklarını iddia etme eğilimi yönündedir.

Türkiye’nin DML’nde yer alan kültürel mirasın özgünlük algısı durumu da pek farklı değildir. Ancak, özgünlük kriterlerinin değişiminden sonraki tarihlerde listeye dâhil olan alanlarımızda mirasın tipolojisine göre (arkeolojik, tarihi kent, anıt vb.) özgünlüğün çeşitli parametreleri kullanılmıştır. Örneğin, 2017 yılında UNESCO Dünya Miras Merkezine sunulan “Göbeklitepe Arkeolojik Alanı” adlı adaylık dosyası 42.COM.8B.34 sayılı karar ile 2018 yılında Bahreyn’de gerçekleştirilen 42. dönem Komite toplantısında listeye alınmıştır (Görsel 1). Göbeklitepe’nin adaylık dosyasında miras alanının yer ve mekân kalitesi, ruh ve izlenim, form ve tasarım kalitesi, malzeme ve madde, kullanım ve işlev, gelenekler bakımından özgünlük koşullarının karşılandığı yazılmıştır. Diğer taraftan, ICOMOS’un nihai değerlendirme raporunda, Göbeklitepe’nin megalitik yapılarındaki mimari unsurların orijinal formunu ve tasarımını, dönemin toplum yaşam tarzına dair bir fikir sağlayan çok sayıda dekoratif unsur ve bezeme ile birlikte büyük ölçüde korunduğunu ve özgünlüğünü karşıladığını belirtmiştir (Görsel 2). Ayrıca, Göbeklitepe’de yirmi yılı aşkın süregelen arkeolojik kazı ve sonuçlarının da tüm bu kanıtların doğruluğunu belgelediğini dile getirmişlerdir (ICOMOS, 2018: 266).

Görsel 1. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı

Görsel 2. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, ayrıntı

Diğer taraftan, 2000 yılından itibaren Geçici Listede yer alan Alanya'nın DML'ne dâhil edilmesi amacıyla hazırlanan adaylık dosyası, 16-27 Haziran 2013 tarihleri arasında Kamboçya'da düzenlenen 37. dönem toplantısında değerlendirilmek üzere 2012 yılında "Alanya Tarihi Kenti" temasıyla Dünya Miras Merkezine gönderilmiştir (Görsel-3). Dünya Miras Merkezine iletilen adaylık dosyasının ICOMOS tarafından yapılan değerlendirilmesinde; Alanya'nın, surlar, kızıl kule ve tersane gibi anıtsal askeri ve deniz mimarisi ile 13.yüzyıl Selçuklu dönemi askeri ve liman yerleşmesinin en iyi temsilcisi olduğu, ancak, adaylık dosyasında belirtilen "Alanya'nın meskûn bir tarihi kent" temasıyla sunulan dosyasının mevcut arkeolojik ve bilimsel veriler ile yeterince desteklenemediği, alanın Anadolu Selçuklu döneminde önemli askeri ve liman unsurlarını içerdiği, ancak bunların bütüncül ve yaşayan bir kentsel bütünden ziyade tekil anıtlar olduğu, dolayısıyla dosyada ifade edilen temayla evrensel değeri sergilememesi nedeniyle DML'ne kaydedilmemesi gerektiği yönünde görüş bildirmiş ve bu nedenle dosya geri çekilmiştir (ICOMOS, 2013: 207).

Görsel 3. Alanya Tarihi Kent

Kültürel mirasın DML'ne kabul edilmesinde ICOMOS ve Komitenin önem verdiği diğer bir önemli husus ise mirasın bütünlük durumudur. DML için aday gösterilen kültürel mirasın bütünlük durumu önerilen sınırlar içerisindeki orijinal malzemenin ve mekânsal kanıtların alanın önemini iletmede yeterli miktarda kalmasına bağlıdır. Diğer bir deyişle, alanın neden seçkin olduğunu gösteren fiziksel dokunun iyi durumda olduğu ve bozulmanın etkisinin kontrol altına alınması gerektirir. Komitenin 20 COM IX.13 rumuzlu kararına göre: Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen tüm varlıklar bütünlük koşullarını karşılamalıdır. Bütünlük kavramı, Uygulama Rehberinin 88.paragrafında; *“Bütünlük, doğal ve/veya kültürel mirasın ve özniteliklerinin bütünlük ve eksiksizliğinin bir ölçütüdür. Bu nedenle bütünlüğün koşullarının incelenmesi, varlığın:*

- a) *üstün evrensel değerini ÜED ifade etmek için gerekli tüm unsurları ne ölçüde kapsadığının;*
- b) *varlığın önemini gösteren özelliklerin ve süreçlerin tam temsil edilmesini sağlayacak yeterli büyüklükte olup olmadığının;*
- c) *gelişim ve/veya ihmalin olumsuz etkilerinden ne ölçüde etkilendiğinin değerlendirilmesini gerektirir”* ifadesi ile yer almaktadır (UNESCO, 2019: 27).

ICOMOS, Göbeklitepe'nin bütünlük niteliklerini değerlendirirken alanın Güneyindeki sulama kanalları gibi elektrik direklerinin ve yol ağının yanı sıra Örencik köyünün kuzeyindeki kireçtaşı ocağının görünür olduğunu ve alanın görsel bütünlüğünü olumsuz etkilediği üzerinde durmuşlardır. Büyük ölçekli projelerin imar ve alt yapı faaliyetlerine yönelik alanın bütünlüğüne zararını engellemek için Uygulama Rehberinin 172. Paragrafında belirtildiği üzere yeni büyük ölçekli projelerin etkisini değerlendirmek üzere “Miras Etki Değerlendirme” raporunun hazırlanması konusunda düşüncelerini belirtmişlerdir. Buna karşın taraf devlet olan Türkiye sulama kanallarının yapım aşamasında olduğu için yapı malzemelerinin görünür olduğunu belirterek inşaat işleri tamamlandığında görsel bütünlüğün düzeleceği konusunda garanti vermiştir (ICOMOS, 2018: 266).

Göbeklitepe, Komite tarafından 42.COM.8B.34 sayılı karar ile DML'ne kaydedilmiş ancak anılan karar ile miras alanının ÜED'inin korunması için bir dizi

tavsiyelerde de bulunulmuştur. Bunlar arasında "Mirasın çevresindeki gelişmelerin alanın peyzaj niteliklerine, görsel bütünlüğüne ve yer altındaki olası arkeolojik buluntulara etkisinin yakından takip edilmesi (olası altyapı projelerinin görsel etkilerinin ve Harran ovasında yer alan tarım arazilerinin korunmasına yönelik alınan önlemlerin izlenmesini de kapsamaktadır)" gibi alanın ÜED'inin görsel bütünlüğünü olumsuz etkileyecek büyük ölçekli proje ve imar faaliyetlerinden kaçınılması ile ilgili tavsiye de bulunmaktadır (Görsel 4).

Görsel 4. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, ayrıntı

ICOMOS, Alanya'nın bütünlük nitelikleri için değerlendirmesinde ise dosyada ifade edildiği gibi Alanya'nın yerleşik bir tarihi kent temasından ziyade bir dizi tekil anıt ve ortaçağ savunma sistemi mimarisi üzerinde durulduğu ve bu durumun da tarihi kent başlığı altında sunulan kentin bütünlüğünü karşılamadığı üzerinde durulmuş ve Ortaçağ kentinin arkeolojik verilerinin kentsel bütünlüğe (sokaklar, hidrolik sistem, vb.) önemli bir katkı sağlamak için hala yetersiz olduğu sonucuna varmışlardır (Görsel 5).

Görsel 5. Alanya Tarihi Kenti, ayrıntı

Sonuç

2005 yılında Uygulama Rehberine özgünlük niteliklerine yeni ilkelerin getirilmesi, miras alanlarının somut ve soyut niteliklerine dayalı olarak ÜED'inin belirlenmesine olanak sağlamıştır. Bu şekilde, Nara Özgünlük Belgesi'nde ortaya çıkarılan özgünlüğün soyut yönleri (gelenekler, teknikler ve yönetim sistemleri, dil ve diğer soyut miras biçimleri, ruh ve duygu) ÜED'i belirleme konusunda önemli bir aşamayı başlatmıştır.

Diğer taraftan, miras alanlarında ÜED niteliklerini belirleyen özgünlüğün ve bütünlüğün birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Yukarıda yapılan analizler sonucunda; Tarihi kent kategorisinde sunulan adaylıkların DML'nde fazlasıyla yer alması ve tarihi kentlerin değerlendirilmesinde alanda özgünlüğü ve bütünlüğü koruyan yoğun konut dokusunun bulunmaması halinde yapılan başvuruların başarısız olabileceği düşünülmektedir. Aynı durum (Greko-Romen) nitelikli arkeolojik alanlar içinde geçerlidir. ICOMOS'un Grek ve Roma kentlerinin Türkiye ve Dünya genelindeki DML'nde iyi derecede temsil edildiği, bu nedenle ICOMOS'un ÜED'in gerekçelendirilmesinde daha fazla hassasiyet gösterdiği ve aday gösterilen alanın mevcut listede bulunan kentlerden tarihi ve mimari özelliklerini istisnai bir şekilde açıkça ayırt edebilecek kanıtlar aradığı dile getirilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin GL'nde yüksek oranda Klasik dönem (Greko-Romen) kentinin bulunduğu, bu varlıklardan herhangi birinin aday gösterilmesi durumunda, farkının anlaşılması için detaylı bir şekilde karşılaştırmalı analizinin yapılması gerektiği belirtilmiştir (ICOMOS, 2017: 261-262).

Ayrıca, bütünlük kavramında ICOMOS'un değerlendirdiği bir diğer önemli husus ise alanın görsel bütünlüğünün çeşitli alt yapı projelerinin, elektrik direklerinin, sulama kanalları vb. uygulamalarla bozulmasıdır. Bu projelerin birçoğu Dünya Miras Alanlarının ÜED'ine katkıda bulunan genel görünüm, silüet, manzara noktaları gibi farklı nitelikleri olumsuz olarak etkileme potansiyeline sahiptir.

Alanın özgünlüğünü ve bütünlüğünü olumsuz etkileyen faktörler, alanın kategorisine göre de değişkenlik gösterebilir. Kültürel miras alanlarını etkileyen en önemli faktör, alanın DML'ne girdikten sonra ziyaretçi sayısında önemli ölçüde artışın olması ve bu durumun ziyaretçi konaklama ve alanın alt yapı sistemlerinin alanın ÜED'ini olumsuz etkilemeleridir. Bu nedenle, turizmin olumsuz etkilerini azaltmak için uygun bir "ziyaretçi yönetim planı" hazırlanmasının yanı sıra mirasın değerlerini olumsuz yönde etkileyebilecek büyük ölçekli altyapı ve imar faaliyetlerini değerlendirmek için "Kültürel Miras Etki Değerlendirme Raporu (KÜMED)"nin gerekliliği bulunmaktadır. Bir diğer önemli nokta ise, alanda meydana gelebilecek ve alanın özgünlüğünü ve bütünlüğünü tehlikeye sokabilecek doğal afet zararlarına karşın "Dünya Mirası İçin Afet Risklerini Yönetme Kaynak El Kitabı'na" dayanarak bir risk planı hazırlanmasıdır.

Sonuç olarak, DML için aday olarak seçilmesi düşünülen kültürel mirasın ÜED niteliklerine sahip olması aday alanın hem ICOMOS uzmanlarının değerlendirmelerinde hem de nihai kararı verecek olan Komitenin söz konusu aday alanın DML'ne kabulü konusunda olumlu neticeler vermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bir diğer

önemli husus ise, yukarıda değindiğimiz gibi tematik başlıkların doğru seçilmesi aday miras alanının DML’ne kabulü konusunda büyük ölçüde fayda sağladığı yönündedir.

Kaynakça

- Eraslan, Ş. (2020a). “UNESCO Dünya Miras Listesinde Arkeolojinin Temsiliyeti: Türkiye Örneği”. *Journal of Awareness*, Cilt / Volume 5, Sayı / Issue 2, 2020, 119-134.
- Eraslan, Ş. (2020b). “UNESCO Dünya Miras Alanlarının Kriter Seçimleri ve Tematik Bağlantıları Üzerine Bir Analiz: Türkiye Örneği”. *Journal of Awareness*, Cilt / Volume 5, Sayı / Issue 3, 2020, 309-324.
- Jokilehto, J. (2006). “Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context”. *City & Time*, 2 (1): 1.
- Jones, S. (2009). “Experiencing Authenticity at Heritage Sites: Some Implications for Heritage Management and Conservation”. *Conservation and Management of Archaeological Sites*. 11 (2): 133–147.
- Jones, S. (2010). “Negotiating Authentic Objects and Authentic Selves: Beyond the Deconstruction of Authenticity”. *Journal of Material Culture*, 15(2): 181–203.
- Jones, S. ve Yarrow, T. (2013). “Crafting Authenticity: An Ethnography of Conservation Practice”. *Journal of Material Culture*, 18(1).
- Lawless, J. W. ve Silva, K. D. (2017). *Journal of Heritage Management*. 1(2): 148-159.
- Labadi, S. (2007). “Representation of the Nation and Cultural Diversity in Discourses on World Heritage”. *Journal of Socio Archaeology*, 7(2): 147-170.
- Labadi, S. (2010). *World Heritage, Authenticity and Post-Authenticity: International and National Perspectives*. In: Labadi, Sophia and Long, Colin, eds. *Heritage and Globalisation. Key Issues in Cultural Heritage*. Routledge, London and New York, 66-84. ISBN 978-0-415-57112-8.
- Parent, M. (1979). Item 6 of the Provisional Agenda. Comparative Study of Nominations and Criteria for World Cultural Heritage, third session of the World Heritage Committee (23–27 October), CC-79/CONF.003/11 Paris: UNESCO.
- Pye, E. (2001). *Caring for the Past: Issues in Conservation for Archaeology and Museums*. London: James and James.
- Pye, E. (2006). “Authenticity Challenged? The ‘Plastic House’ at Çatalhöyük”. *Public Archaeology*. 5: 237–251.
- Von Droste, B.ve Bertilsson, U. (1995). “Authenticity and World Heritage” in K. Larsen (ed.) *Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention*, Nara, Japan, 1–6 November 1994: Proceedings, Paris: UNESCO (in collaboration with ICCROM and ICOMOS): 3–16.

İnternet Kaynakça

- The Nara Document on Authenticity, <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>. (Erişim Tarihi: 03.05.2020).
- The World Heritage List: Filling the Gaps - An Action Plan for Future, <https://whc.unesco.org/document/102409/>. (Erişim tarihi: 01.08.2020).
- Evaluations of Nominations of Cultural and Mixed Properties, <http://whc.unesco.org/archive/2013/whc13-37com-8B1inf-en.pdf>. (Erişim Tarihi: 02.05.2020).
- Advisory Body Evaluation, <http://whc.unesco.org/en/list/1519/documents/>. (Erişim Tarihi: 01.08.2020).
- Advisory Body Evaluation, <https://whc.unesco.org/en/list/1572/documents/>. (Erişim Tarihi: 02.05.2020).
- ICOMOS, <https://whc.unesco.org/archive/2019/whc19-43com-inf8B1-en.pdf>. (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2020).
- State of Conservation of World Heritage Properties, <https://whc.unesco.org/en/decisions/6189/> (Erişim Tarihi: 02.08.2020).
- Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention, <http://whc.unesco.org/en/guidelines>. (Erişim Tarihi: 05.08.2020).

Görsel Kaynakça

- Görsel 1.** Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, Fotoğraf: Umut ÖZDEMİR
- Görsel 2.** Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, ayrıntı, Fotoğraf: Umut ÖZDEMİR
- Görsel 3.** Alanya Tarihi Kenti, Fotoğraf: Umut ÖZDEMİR
- Görsel 4.** Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, ayrıntı, Fotoğraf: Umut ÖZDEMİR
- Görsel 5.** Alanya Tarihi Kenti, ayrıntı, Fotoğraf: Umut ÖZDEMİR

